

Lekce 4

Gramatická látka	Odkaz na gramatiku
Konjugace: Mediopasivní prézens: ind., inf. Medium zvrtné přímé a nepřímé	§ 256, §§ 263-264 §§ 404-406
Slovotvorba: Participium prézentu mediopasiva	§§ 263-264, 462
Syntax: Vazba genitivu absolutního	§ 470 § 445 (1) § 347

1. Ὀδοιπόροι καὶ ἄρκτος (κατ' Αἴσωπον)

Δύο φίλοι τὴν αὐτὴν ὁδὸν βαδίζουσιν¹. ἄρκτος δ' αὐτοῖς ἐπιφαίνεται καὶ ὁ μὲν ἕτερος τῶν φίλων ἀναβαίνει² ἐπὶ τι δένδρον καὶ ἐνταῦθα κρύπτεται. ὁ δ' ἕτερος καταπίπτει ἐπὶ τῆς γῆς καὶ νεκρὸν προσποιεῖται³, τῆς δ' ἄρκτου περισφραϊνομένης⁴ τὰς ἀναπνοᾶς⁵ συνέχει⁶. φασὶ γὰρ νεκροῦ μὴ ἄπτεσθαι τὸ ζῶον. ἀπαλλάττεται δὲ ἡ ἄρκτος. πυνθανομένου δ' ὕστερον τοῦ ἑτέρου· «Τί ἡ ἄρκτος σοὶ ἔλεγεν;» ἀποκρίνεται· «Τοῦ λοιποῦ τοιούτοις⁷ μὴ συμπορεύεσθαι φίλοις, οἳ⁸ ἐν κινδύνοις οὐ παραμένουσιν⁹.» (podle: Aesop. Corp. 66, Halm 311, Ch. 255)

2. V dobrodružném románu Ἑλληνικὴ ἱστορία vypráví Lúkiános o přípravách k velké výpravě:

Πορεύομαι ποτε ἀπὸ Ἑρακλείων στηλῶν¹⁰. αἰτία δέ μοι τῆς ἀποδημίας ἢ τῆς διανοίας περιεργία¹¹ καὶ τὸ βούλεσθαι μανθάνειν, τίς ἢ τελευτὴ ἐστὶ τοῦ ὠκεανοῦ¹². τοῦτου γε μέντοι ἔνεκα πάμπολλα¹³ μὲν σιτία¹⁴ ἐμβάλλομαι¹⁵, πεντήκοντα δὲ τῶν ἡλικιωτῶν¹⁶ ἐκλέγομαι, οἳ τὴν αὐτὴν ἐμοὶ γνώμην ἔχουσιν, ἔτι δὲ καὶ ὄπλα πολλὰ παρασκευάζομαι καὶ κυβερνήτην τὸν ἄριστον ἐπὶ μισθῷ μεγάλῳ παραλαμβάνομαι καὶ τὸ πλοῖον ὡς

¹ βαδίζω 'jít, kráčet'

² ἀναβαίνω 'vylézt (na něco)'

³ προσποιεῖται < προσποιέεται 'tváří se, vydává se za někoho'

⁴ περισφραϊνομαι 'čenicchat okolo'

⁵ ἡ ἀναπνοή '(vý)dech'

⁶ συνέχω 'zadržovat'

⁷ τοιούτοις dat. pl. ukaz. zájmena τοιούτος 'takový'

⁸ οἳ nom. pl. vztažného zájmena ὅς 'který'

⁹ παραμένω 'zůstat na místě, zůstat nablízku'

¹⁰ ἡ στήλη 'sloup'

¹¹ ἡ τῆς διανοίας περιεργία dosl. 'všetečnost mysli'; 'zvědavost'

¹² ὁ ὠκεανός 'Ókeán', vodstvo obklopující ze všech stran plující desku pevniny, světové moře

¹³ πάμπολλοι 'velmi mnohý, velmi mnoho'

¹⁴ τὸ σιτίον 'obilí', přen. i 'chléb, jídlo'

¹⁵ ἐμβάλλω význam odhadněte srovnáním s βάλλω a ἐπιβάλλω

¹⁶ ὁ ἡλικιώτης 'vrstevník'

πρὸς¹⁷ βίαιον¹⁸ πλοῦν¹⁹ κρατύνομαι²⁰. (podle Lucian. Ver. hist. 1, 73, 5)

Slovní zásoba

1. (ἐπι)φαίνομαι, φανούμαι, πέφηνα, ἐφάνην	ukázat se	apparere
ἐπί (ak.)	na (směr)	in
ἐπί (gen.)	na, k (směr i poloha)	in
τι (neurč. zájm.)	něco, nějaké	(ali)quid
τὸ δένδρον, -ου	strom	arbor
κρύπτω, -ύψω, -υψα, -υφα, -υμμαι, -ύφθη	ukrývat, schovávat	occultare, abdere
ἄλλος, -η, -ο	jiný	alius
ἄπτομαι, ἄψομαι, ἠψάμην, ἦμμαι, — (gen.)	dotýkat se	tangere
ἀπαλλάττομαι, -άξομαι, -αγμαί, -γην (dp.)	vzdálit se, odejít	digredi
πυνθάνομαι, πεύσομαι, ἐπυθόμην, πέπυσμαι, — (dm.)	dovídat se, zjišťovat	certior fieri
ὔστερον	později	postea
ὁ ἕτερος	jeden - druhý	alter - alter
τί (táz. zájm.)	co	quid
σοι	tobě	tibi
ἀποκρίνομαι, -κρίνούμαι, -κρινάμην, -κέκριμαι, -εκρίθη (dm.)	odpovídat	respondere
λοιπός, -ή, -όν	ostatní, zbylý	ceterus, reliquus
τοῦ λοιποῦ (χρόνου)	napříště	in posterum, postero tempore
πορεύομαι, -εύσομαι, -ευμαί, -εύθη (dp.)	kráčet, táhnout	proficisci
συμπορεύομαι, -εύσομαι, -ευμαί, -εύθη (dp.)	kráčet, cestovat spolu	proficisci cum, itineris comes esse
ὁ κίνδυνος, -ου	nebezpečí	periculum
2. ἐμοί	mně, mi	mihi
ἡ ἀποδημία, -ας	výprava, cesta	
ἡ διάνοια, -ίας	rozum, myšlení, intelekt	mens, cogitatio
βούλομαι, βουλῆσομαι, βεβούλημαι, ἐβουλήθη (dp.)	chtít	velle

¹⁷ ὡς πρὸς 'jako na', 's ohledem na'

¹⁸ βίαιος dosl. 'násilný', zde: 'bouřlivý'

¹⁹ ὁ πλοῦς < πλόος 'plavba'

²⁰ κρατύνομαι 'vyspravit si, nachystat si, uvést do bytelného stavu'

μανθάνω, μαθήσομαι, ἔμαθον, μεμάθηκα, —, —	učít se	discere
τίς (táz. zájm.)	kdo	quis
ἡ τελευτή, -ῆς	konec	finis
ἔνεκα (gen.; postpozitivní předl.)	kvůli, pro	causa
γε	totiž (obvykle se nepřekládá)	quidem
μέντοι	opravdu, jistě (obvykle se nepřekládá)	certe, verum tamen
πέντε	pět	quinque
πεντήκοντα	padesát	quingenta
λέγω, λέξω, ἔλεξα, εἶλοχα, εἶλεγμαί, ἐλέθην	sbírat	legere
ἐκλέγω, -λέξω, ἐξέλεξα, ἐξείλοχα, ἐκλέλεγμαι, ἐξελέγην	vybírat	eligere
ἡ γνώμη, -ης	duch, mysl, mínění, názor	mens, animus, opinio, sententia
ἔτι	ještě, dále	adhuc, etiam
τὸ ὄπλον, -ου	zbraň	arma
παρασκευάζω, -άσω, -ασα, -ακα, -ασμαι, -άσθην	připravovat	praeparare
ἐπί (dat.)	při, u; za podmínky	apud; sub
ὁ κυβερνήτης, -ου	kormidelník	gubernator
ὁ μισθός, -οῦ	mzda	merces
μέγας, μεγάλη, μέγα	velký	magnus
παραλαμβάνω, λήψομαι, -έλαβον, -είληφα, -είλημαι, -ελήφθην	vzít, dostat	sumere, accipere
τὸ πλοῖον, -ου	lod'	navis

Doplnění gramatiky

Morfologie

Soustava řeckých participií

Řečtina má neobyčejně bohatou škálu participií (viz přehled v lekcí A), mnohem rozvinutější než latina nebo dokonce čeština. Po stránce formální jde vždy o adjektiva odvozená od sloves, a to od všech jejich časových kmenů: v medpas. jsou participia vždy *a-/o-*kmeny, v aktivu vždy kmeny konsonantické.

Pokud jde o význam, označují participia činnost, která tvoří příslovečnou okolnost (časovou, důvodovou apod.) toho děje, který je vyjádřen predikátem věty:

- u participií od kmene **prés.** (a pf.) je tato okolnost s dějem predikátu **současná**;
- u participií od kmenů **minulých** jde o okolnost, která **předcházela**;

c) u participií od kmenů **fut.** jde o **činnost zamýšlenou** (nikoli prostě následující).

Ve větě může být participium uplatněno ve dvou funkcích:

a) **funkce přičestí** (podobně jako přechodník v arch. češtině); v tom případě stojí vůči členu v pozici predikativní:

ὁ ἄνθρωπος ἐρχόμενος ἔλεγεν ‘(ten) člověk hovořil přicházejce (když přicházel)’;

b) **funkce adjektivní** (podobně jako č. adjektivum slovesné); v tom případě stojí v pozici atributivní:

οἱ ἐρχόμενοι ἄνθρωποι ἔλεγον ‘přicházející lidé (přichozi) hovořili’.

Přestože čeština má v morfologické soustavě přechodník i adjektivum slovesné, není ani jeden z těchto tvarů stylisticky plně adekvátním prostředkem, protože není tak běžný jako v řečtině. České adj. slovesné nemá ve srovnání s řeckými atributivními participii jinou odlišnost než poněkud menší frekvenci. Naproti tomu č. přechodník je tvar, který upoutává pozornost svou archaičností, čímž se výrazně liší od hovorové spontánnosti řeckého participia. Připadá tedy pro překlad ř. participií v úvahu jen tehdy, je-li překladatelským záměrem originál archaizovat.

Pro překlad řeckých participií v obou jejich uvedených funkcích je v češtině základním prostředkem:

1. vedlejší věta (*když přicházel, hovořil*)
2. souřadně spojená věta hlavní (*přicházel a hovořil*).

Participium prézentu mediopasiva

Participia mediopasiva se tvoří připojením koncovek **-μενος, -μένη, -μενον** k příslušnému časovému kmeni (v případě ptc. prez. medpas. tedy ke kmeni prezentnímu) prostřednictvím tematického vokálu (u ptc. prez. medpas. jde o vokál **-o-**).

κριν-ό-μενος, κριν-ο-μένη, κριν-ό-μενον ‘posuzovaný, -ná, -né’

πορευ-ό-μενος, πορευ-ο-μένη, πορευ-ό-μενον ‘kráčející’

Ptc. medpas. deponentií mají stejně jako ostatní deponentní tvary význam aktivní.

Syntax

Vazba genitivu absolutního

Pádem vyjadřujícím příslovečné určení času je v řečtině nejčastěji genitiv: τῆς ἡμέρας ‘za dne, ve dne’. Tento genitiv lze doplnit přívlastkovým participiem: τῆς ἐρχομένης ἡμέρας ‘příštího dne’. Stojí-li toto participium v pozici nikoli atributivní, nýbrž predikativní, vzniká konstrukce *genitivu absolutního*, odpovídající latinskému *ablativu absolutnímu* a české vedlejší větě příslovečné časové: τῆς ἡμέρας ἐρχομένης ‘když nastával (nastává) den’.

Všimněte si, že vazbu genitivu absolutního s participiem prézentu lze použít jak ve větě s prezentem, tak i ve větě s imperfektem (nebo jiným časem), protože participium nevyjadřuje absolutní čas, ale jen relativní (současnost s dějem řídicího slovesa):

τῆς ἡμέρας ἐρχομένης οἱ ἄνθρωποι ἔτι καθεύδουσιν

‘když nastává den, lidé ještě spí’

τῆς ἡμέρας ἐρχομένης οἱ ἄνθρωποι ἔτι ἐκάθευδον

‘když nastával den, lidé ještě spali’.

V řečtině slouží tato konstrukce k vyjadřování všech typů příslovečných určení a do češtiny se překládá buď vedlejšími větami různých typů (se spojkami *když*, *zatímco*, *jestliže*, *protože*, *přestože*) nebo souřadně spojenou hlavní větou: *nastával den a lidé ještě spali*. Při překladu pomocí vedlejší věty je praktické zvolit jako výchozí možnost obecnou časovou větu se spojkou *když* a teprve následně uvážit, není-li v českém kontextu vhodnější užít spojky jiného sémantického odstínu.

Cvičení

1. Překládejte vazbou genitivu absolutního:

zatímco přátelé přicházejí • protože lidé lžou • když vznikl svět • dokud byli páni souzeni • když se ho (zájmeno nepřekládejte) zvíře nedotýkalo • když učitelé nechtějí učit • zatímco se kormidelník chystal na cestu • protože se naši předkové styděli • když spojenci odcházeli • protože byly porušovány přísahy • když jsou vybíráni schopní lidé • když nevzniká rámus • protože cizinci nehodlali odejít • když byli mladíci trestáni • zatímco byly lodě připravovány • když filozof odpovídal soudcům

2. Přeložte slovesné tvary:

který se připravuje • ukazují • nazýval • neumírej • padali jste • porušujete • jsi • učili se • prchal • chtěli byste • vyhrávali • stávalo se • který se stydí • setkávali by se • nepodváděj • kéž by nepodváděli • μεταπεμπόμενος • οὐκ ἔπειθον

3. Převeďte do plurálu:

᾽Οπλον παρασκευάζομαι καὶ κυβερνήτην τὸν ἄριστον ἐπὶ μισθῷ μεγάλῳ παραλαμβάνομαι καὶ τὸ πλοῖον κρατύνομαι.

4. Převeďte vedlejší větu se spojkou ὅτι na vazbu akuzativu s infinitivem:

Λέγει δ' ὁ Ξενοφῶν, ὅτι πολλὰ καὶ καλαὶ εἰσι τοῖς ἀνθρώποις προσδοκίαι σωτηρίας.

5. Vytvořte věty, ve kterých vhodným způsobem uplatníte vazby genitivu absolutního ze cvičení 1.